

ріали III–IV Конгресу сходознавців. Київ : Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. 23 – 24 грудня 2020 року. С. 123–127.

4. Дутка О.Я. Тюркізми як джерело поповнення омонімів в українській мові. URI: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2053> (дата звернення: 21.11.2022)

5. Кожухар К.С. Тюркський чинник у формуванні номенклатури назв їжі, харчування, посуду, начиння українців Молдови. URI: <http://zif.onu.edu.ua/article/view/62122> (дата звернення: 21.11.2022).

6. Лучик В. Тюркізми в топонімії України. URI: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um117.htm> (дата звернення: 25.09.2022)

7. Малик В. Таємний посол. Роман. Том I. Х.: Прапор. 1989. 541 с.

8. Малик В. Таємний посол. Роман. Том II. Х.: Прапор. 1989. 541 с.

9. М'яло А. Тюркізми в українській історичній прозі (на прикладі роману «Мальви» Романа Іваничука). <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3072>

10. *Словник української мови* в 11-ти томах. Київ : Наукова думка. 1970–1980.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-56>

Починок Л. І.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри історії української літератури та компаративістики

Кам'янець-Подільського національного університету

імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

СХІДНІ МОТИВИ У СВІТОГЛЯДНО-ТВОРЧІЙ РЕЦЕПЦІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Проблема творчих зв'язків Лесі Українки зі світовим культурно-історичним контекстом уже стала традиційною і звичною в наукових студіях літературознавців (В. Агеєва, О. Забужко, А. Криловець, Я. Поліщук та ін.). Сходознавчі питання життєтворчості письменниці наразі найбільш повно розкриті у праці О. Огневої «Східні стежки Лесі Українки» [2], в якій увага зосереджується навколо індійських, єгипетських та китайських мотивів у творчій практиці української поетки та її сприйняття духовної і матеріальної культури народів Сходу. Отож, у

нашій студії, серед іншого, спробуємо також торкнутися ще одного ракурсу порушеної проблеми, простеживши можливі зацікавлення Лесі Українки далекосхідними світоглядними вченнями, які, на наш погляд, своєрідно проєктуються на загальну площину східної світоглядно-творчої рецепції письменниці.

Тривалі мандрівки Лариси Косач екзотичними країнами в пошуках затраченого здоров'я, її природне прагнення до самовдосконалення та розвитку, глибока зацікавленість історією та культурою Сходу, внутрішня схильність до саморефлексії та пошуків істини породжують у її життєвій долі й творчій спадщині яскраву історію зближення і проникнення у глибокий, трансцендентний світ східної культури та духовності.

Перше безпосереднє знайомство зі східними краєвидами – мандрівка в Крим, куди, за порадою лікарів, подалась разом з матір'ю, Ольгою Драгомановою-Косач, дев'ятнадцятилітня Леся. Місцем призначення, для початку, стало курортне містечко Саки з цілющими грязями, що благотворно впливали на змучений хворобою організм дівчини і надавали полегкість, а разом з тим і бажання жити й насолоджуватись світом і творчістю. За терпеливість у лікуванні Ольга Косач щораз винагороджувала доньку мандрівкою екзотичними місцями – кримським узгір'ям чи морським узбережжям. Чи не кожна місцина Кримського півострова, де вдалось тоді побувати Лесі, – мальовничі краєвиди Євпаторії з лагідним синім морем, древні споруди овіяного романтикою легенд та сонетів Міцкевича Бахчисарай, вражаюча велич Байдарських воріт на шляху до затишної Ялти, до якої не раз ще повернеться згодом, – карбувалась яскравими образами в уяві поетки:

Немов заслони впала і відкрила
Натури дивні, краснії дари,
Що досі від людських очей ховались.
.....
Чи се той світ, загублений, таємний,
забутий незабутній рай наземний,
що так давно шукають наші мрії? [3; 5, с. 125–126].

На цей же час, 1890–1891 рр., припадає робота Лариси Косач над посібником «Стародавня історія східних народів» для молодшої сестри, основним джерелом якого стала праця Луї Менара «Історія давніх народів Сходу» (1882 р.), на що вказує сама ж авторка в листі до сестри Ольги Косач від 14 грудня 1911 р. [3; 14, с. 278]. Леся Українка свідомо зволікала із публікацією посібника, прагнучи поглибити розкриття порушеного питання, що охоплювало історію мідійців і персів, індусів і єгиптян, асирійців та вавилонян, фінікійців та ізраїльтян, і наполегливо

працювала над ним аж до кінця життя. Вперше посібник побачив світ лише по смерті його авторки, у 1918 р., за сприянням Ольги Косач-Кривинюк.

А ось історію своєї першої «кримської одиссеї» та неповторні враження від подальших відвідин Криму Леся Українка власноруч втілює в поетичних збірках «На крилах пісень» та «Думи і мрії», сформувавши із ліричних рефлексій поетичні цикли «Кримські спогади» і «Кримські відгуки», що містять, загалом, до двох десятків поезій. Проте лірика «кримських» циклів не є звичайним спорадичним ланцюжком вражень чи емоційних подорожніх нотаток. Кожна поезія – це згусток складних саморефлексій, болючих спогадів, глибокої емпатії та сугестивних роздумів над долею української та кримської землі під владою «чужинця»:

Колись тут сила і неволя панували,
Та сила зникла, все лежить в руїні, –
Неволя й досі править в сій країні! [3; 5, с. 127].

Глибоко медитативними є й біблійні проєкції у палітрі поетичної та драматургічної творчості Лесі Українки («Вавилонський полон», «На руїнах», «Ізраель в Єгипті», «Єврейська мелодія», «І ти колись боролась, мов Ізраель...», «Завжди терновий вінець...»), що безпосередньо пов'язані з осмисленням історичних шляхів українського та ізраїльського народів, їх зрушень та упадків:

Ти в руїнах тепера, єдиний наш храм,
Вороги найсвятіше сплямили,
На твоїм алтарі неправдивим богам
Чужоземці вогонь запалили.
.....
Ти не наш, але вірними будуть тобі
На чужині ізраїльські люде, –
Що Господь сам обрав за святиню собі,
Те довіку святинею буде! [3; 5, с. 168].

Ще більш маєстатично проступають у поезії Лесі Українки обриси єгипетських красвидів, вражаючи своєю мовчазною монументальністю і непорушною вічністю («Сфінкс», «Ра-Менеїс», «Напис в руїні», «Хамсін»). Незбагненна стихія Єгипту вражає поетку, спонукає до пошуків сутності цієї трансцендентної сили, дозволяючи відчуті глибинну емпатичну спорідненість з нею:

Там списані були усі імення
Тії потвори: Сонце, Правда, Доля,
Життя, Кохання і багато інших;
Та краще всіх пристало слово Сфінкс:
Воно таємне, як сама потвора [3; 5, с. 239].

У листі до Б. Грінченка від 2 лютого 1910 р. Лариса Косач-Квітка пише: «Хороша се сторона, і я вже звикла любити її не як чужу» [3; 14, с. 190].

Поетична творчість Лесі Українки – це трансцендентне поле пізнання світу і саморефлексії, спосіб пізнати і виразити свою сутність. І проєкція себе на духовний простір східного світу була для поетки цілком відповідною. Гадаємо, не є випадковим, що саме орієнталісту А. Кримському Лариса Косач писала в листі від 27 жовтня 1911 р. про свою вдачу: «Як добре зважити, то перелому я ніколи не зазнала, хоча, запевне, еволюція була і в мене. Життя ламало тільки обстанову навколо мене (ну, і кості мої, як траплялось), а вдача моя, виробившись дуже рано, ніколи не мінялась та вже навряд чи й зміниться. Я людина еластично-вперта, скептична розумом, фанатична почуттям, до того ж давно засвоїла собі «трагічний світогляд», а він такий добрий для гарту» [3; 14, с. 273–274].

Традиційно постать Лесі Українки асоціюється з образом «незламного лицаря» – від Франкового «ся хвора, слабосила дівчина – трохи чи не самотній чоловік на всю новочасну соборну Україну» [4, с. 270–271] до лицарки «під заборолом» у О. Забужко [1]. А якщо ці асоціації ще й спроектувати на самоідентифікацію Лесі Українки в її ліричних візях – «маленька Жанна д'Арк» та подоланий, але не скорений «лицар» із гаслом «убий, не здайся!», – то тут, як нам бачиться, вимальовується прямий шлях до проєкції постаті Лесі Українки та її поезії на світоглядний комплекс «бусідо» з філософської практики японських самураїв. Ще більш правдоподібним видається припущення щодо можливого інтересу Лариси Косач до східних медитаційних практик та філософії життя лицарів-самураїв з огляду на проявлення далекосхідного вектору її сходознавчих студій, а саме – увага до стародавньої Індії теж існувала характерна лицарська каста воїнів-«кшатріїв», що могло, в свою чергу, привернути увагу Лесі Українки, захопленої, за її ж твердженням, лицарським світом, до шляхетного самурайського кодексу «Бусідо». Окреслені тут міркування видаються нам достатньо продуктивними для окремої ґрунтовної студії.

Список використаних джерел:

1. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ : Факт, 2007. 428 с.
2. Огнева О. Східні стежки Лесі Українки. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. 240 с.
3. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів : у 14 томах. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. Т. 5: Поетичні твори. Ліро-епічні твори. 928 с. ; Т. 14 : Листи (1907–1913). 616 с.
4. Франко І. Леся Українка. Зібрання творів: у 50 т. Київ : Наукова думка, 1981. Т. 31. С. 254–274.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-57>

Семенець О. С.

*кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри зарубіжної філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Пилипенко Д. Р.

*студентка II курсу магістратури
спеціальності 035 – Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша мова – німецька
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ТЕМА ВІЙНИ ТА МИРУ В ПОВІСТІ К. ВОЛЬФ «КАССАНДРА» КРІЗЬ ПРИЗМУ АНТИЧНОГО МІФУ

Трагічні події в Україні, пов'язані зі збройною агресією Росії, необхідність їх осмислення з урахуванням подібного досвіду попередніх поколінь, реактуалізують для українського читача художню спадщину світової літератури, яка торкається проблем війни та миру, епохальних потрясінь та цивілізаційних зрушень, свободи, національної ідентичності, долі звичайної людини у надзвичайних обставинах. Найбільш наближеним до нас у часі є художній доробок письменників, що жили і творили в часи Другої світової війни та після її закінчення.

Зрозумілою ж мовою для вербалізації та акцентуації вічних, як світ, проблем, є мова античного міфу, відомого з дитинства кожному